

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ ФАКТОРИ ЕФЕКТИВНОЇ ВИРОБНИЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ТОВАРОВИРОБНИКІВ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

***З. В. Колос, С. В. Герчанівська, кандидати економічних наук
ВП НУБіП України «Бережанський агротехнічний інститут»***

Досліджено напрями підвищення ефективності аграрного сектору як необхідного інструменту аграрної політики за ринкових умов.

Найвпливовішим фактором, що спричинює низьку ефективність виробництва, є недосконалість організаційно-економічних основ господарювання, які донині не створюють умов для інтенсивного й високоприбуткового розвитку сільськогосподарських підприємств. Відтворювальні процеси в аграрному секторі економіки залежать від аграрної політики, яка, з одного боку, формувала б сприятливе ринкове середовище для підприємницької діяльності, з іншого – забезпечувала фінансову підтримку, з якою самі товаровиробники впоратися неспроможні.

Організаційно-економічні чинники, виробнича діяльність, ефективність, економічний механізм.

Нині розвиток сільськогосподарських підприємств характеризується скороченням виробництва по деяких видах продукції, погіршенням її якості, зниженням рентабельності виробничої діяльності, недостатнім рівнем державної підтримки. При цьому, важливою проблемою, яка потребує вирішення, є вдосконалення організаційно-економічних умов виробничої діяльності сільськогосподарських підприємств, що забезпечить підвищення економічної ефективності роботи сільськогосподарських товаровиробників та сприятиме створенню додаткових робочих місць у сільській місцевості, збільшенню надходжень до бюджету, виробництву високоякісної продукції за доступними цінами.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Фактори ефективності – це вся сукупність рушійних сил і причин, які впливають на зміну її показників.

Розробка та обґрунтування пропозицій відносно формування організаційно-економічних основ підвищення ефективності функціонування сільськогосподарських підприємств є надзвичайно актуальною проблемою. У різні часи розв'язанням цієї проблеми займалися В. Г. Андрійчук, М. Я. Дем'яненко, В. Я. Месель-Веселяк, О. В. Олійник, П. Т. Саблук, В. В. Юрчишин та ін.

Андрійчук В. Г. виокремлює макро-, мікро- та мезоекономічні чинники ефективності діяльності аграрних підприємств. До макроекономічних чинників автор відносить: платоспроможний попит, інфляцію, відсоткові ставки, обмінний курс національної валюти, динаміку цін, урядові видатки

й дефіцит державного бюджету, безробіття, обсяги інвестицій. До мікроекономічних чинників ефективності виправдано відносити чинники внутрішнього середовища підприємства. Найбільш важливими мезоекономічними чинниками є внутрішня будова ринку сільськогосподарської продукції та продовольства й характер побудови агропромислових інтеграційних зв'язків [1, с. 206].

На думку В. Я. Месель-Веселяка, найвпливовішим фактором, що спричинює низьку ефективність виробництва, є недосконалість економічного механізму господарювання [2, с. 22]. Відмінності в рівнях ефективності між агропідприємствами також можна пояснити місцем їх розташування та екологічними характеристиками. Мунро Д. виявив, що польські фермери, які мають доступ до інфраструктури, характеризуються більшою технічною ефективністю [4, с. 468].

Мета дослідження – визначення зовнішніх і внутрішніх організаційно-економічних чинників і факторів впливу на прибутковість сільськогосподарського виробництва та розробка економічного механізму забезпечення його ефективності.

Виклад основного матеріалу. Основною метою розвитку сільськогосподарського виробництва є підвищення рівня життя населення. Проблема виходу економіки України з кризового стану може бути успішно подоланою через пошук напрямів підвищення ефективності виробництва. Виробнича діяльність вважається визначальною, оскільки найбільшою мірою впливає на ефективність системи господарювання та якість суспільного життя. У цілому виробнича діяльність – це відносини, пов'язані з організацією та функціонуванням підприємства. Саме тому кожен суб'єкт підприємницької діяльності повинен чітко знати свої сильні й слабкі сторони, організувати виробничу діяльність таким чином, щоб забезпечити швидку адаптацію до змін кон'юнктури ринку.

Підприємницька діяльність усіх суб'єктів господарювання має ґрунтуватися на засадах схильності до ведення сільського господарства, пошуку можливостей та ініціативності аграріїв, завзятості й наполегливості, готовності піти на ризик, високої ефективності індивідуальної праці. Виробнича діяльність повинна базуватися на дослідженнях та аналізі ринкових процесів, попиту на продукцію, кон'юнктури ринку. Тобто, ефективне виробництво має здійснюватися в умовах визначеності.

Умови ринкової економіки потребують швидкого реагування на зміну кон'юнктури ринку, що забезпечить підвищення прибутковості сільськогосподарських підприємств. Розвиток та ефективність підприємницької діяльності пов'язані з постійним удосконаленням та оновленням виробництва. Конкурентоспроможність підприємницької структури реалізується через нововведення, які потребують інвестицій та ефективного управління інноваційними процесами.

Для підвищення ефективності функціонування сільськогосподарських підприємств і вирішення економічних проблем в аграрній сфері необхідно визначити основні організаційно-економічні чинники, які впливають на виробничу діяльність та формують її ефективність (рис. 1).

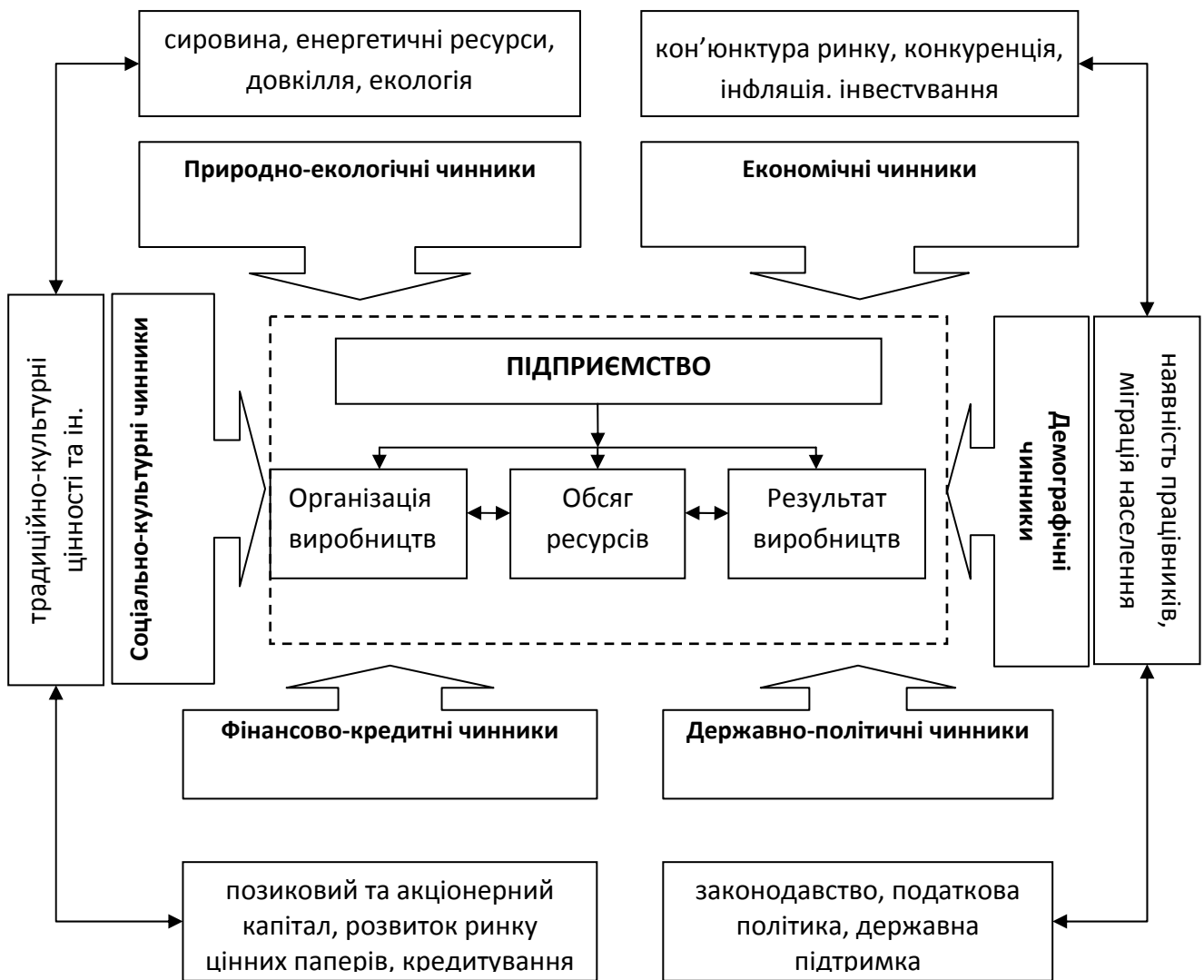

Рис. 1. Основні чинники впливу на формування підприємницького середовища

Організаційні фактори впливають на організацію підприємства, його спеціалізацію, певний набір техніки, використання працівників, форму управління. Від уміння підприємців комбінувати основні фактори виробництва значною мірою залежить ефективність виробничої та господарської діяльності.

Між внутрішніми й зовнішніми чинниками формуються тісні зв'язки та здійснюються процеси обміну й кругообігу. Так, на результат виробництва впливає кон'юнктура ринку, рівень оподаткування, розвиток кредитної сфери та наявність сировини. Високий економічний ефект, у свою чергу, впливає на демографічні та соціально-культурні цінності, збільшуються надходження до бюджетів, створюються додаткові робочі місця.

Економічні фактори характеризуються багатьма параметрами: рівнем інфляції або дефляції, ступенем розвитку конкурентного середовища, рівнем зайнятості, податковою політикою, динамікою і співвідношенням цін на сільськогосподарські й промислові товари тощо.

Перебуваючи у тісному взаємозв'язку, ці чинники формують середовище, в якому здійснюється підприємницька діяльність. Кожен із цих елементів у різних економічних ситуаціях виявляє свій вплив на ефективність виробничої діяльності сільськогосподарських підприємств.

Система виробництва має на меті встановлення правильної спеціалізації підприємства, раціональне поєднання галузей, які разом із комплексом соціально-економічних, агрозоотехнічних та організаційних заходів спрямовані на всебічне використання виробничого потенціалу підприємства, отримання максимального прибутку.

У кризовий період розвитку сільськогосподарських підприємств різних організаційно-правових форм господарювання має місце дефіцит фінансових ресурсів. До питань фінансового забезпечення сільськогосподарських підприємств варто підходити комплексно, оскільки кожне підприємство повинно розвиватися заданими темпами. Організаційно-економічний механізм фінансового забезпечення діяльності сільськогосподарських підприємств повинен трансформуватися, постійно адаптуючись до завдань, які вирішуються за умов, що змінюються. Тому потрібно здійснювати правильний вибір різних варіантів ресурсозберігаючих технологій виробництва продукції рослинництва й тваринництва залежно від наявного ресурсного забезпечення сільськогосподарських підприємств.

Створення умов для формування оптимального ресурсного забезпечення виробництва певних видів продукції рослинництва й тваринництва слід починати з виявлення реального стану ресурсної бази виробників сільськогосподарської продукції, а також її оптимізації, виходячи з поставлених завдань. Зазначені особливості сільськогосподарського виробництва потребують створення стабільного внутрішнього та зовнішнього середовища для нормальної підприємницької діяльності. На заваді широкому розвитку підприємництва в аграрній сфері України стоять певні складнощі – відсутність первинного капіталу працівників сфери АПК, належного правового захисту, юридичних гарантій підприємців з питань власності, розпорядження майном, отримання й розподілу доходів.

У нинішніх умовах серед сільськогосподарських підприємств Тернопільської області найбільш ефективно господарюють приватні підприємства (у тому числі фермерські) та господарські товариства (див. таблицю).

Необхідно відзначити високий рівень ефективності виробничих кооперативів. Даний факт ще раз підтверджує позитивний вплив кооперації на ефективність сільськогосподарського виробництва. Проте кількість саме виробничих кооперативів в області незначна, а збільшення їх кількості є стратегічним завданням управлінців. Розвиток кооперативів у сільській місцевості потребує приведення кооперативного законодавства й практичних механізмів державної підтримки у відповідність до рекомендацій міжнародних інституцій та набутої світової практики. Через кооперативи сільськогосподарські товаровиробники мають можливість використовувати переваги великого капіталу, збільшувати надходження коштів і підвищувати рівень свого добробуту.

Показники виробничо-господарської діяльності сільськогосподарських підприємств різних організаційно-правових форм у 2013 році*

	Сільськогосподарські підприємства	У тому числі					
		недержавні	з них				державні
			господарські товариства	приватні	виробничі кооперативи	інші	
Кількість підприємств	270	265	128	124	1	12	5
Середньооблікова кількість працівників, зайнятих у сільськогосподарському виробництві, осіб	10970	10897	6372	3934	23	568	73
у тому числі							
у рослинництві	8617	8547	5016	3050	23	458	70
у тваринництві	2353	2350	1356	884	–	110	3
Площа сільськогосподарських угідь – усього, тис.га	480,8	477,8	267,4	185,0	0,7	24,6	3,1
з неї взято в оренду	474,0	474,0	267,3	182,6	0,7	23,4	–
Чистий дохід (виручка) від реалізації сільськогосподарської продукції та послуг, млн.грн.	4180,6	4173,5	2496,9	1458,5	2,7	215,3	7,1
у тому числі сільськогосподарської продукції	3717,4	3710,5	2063,5	1430,6	2,7	213,7	6,9
Прибуток, збиток (-) від реалізації сільськогосподарської продукції та послуг, млн.грн.	347,0	347,2	197,4	122,7	0,8	26,3	-0,2
у тому числі від реалізації сільськогосподарської продукції	279,3	279,5	133,0	119,5	0,8	26,2	-0,2
Рівень рентабельності (збитковості) сільськогосподарської діяльності, %	9,1	9,1	8,6	9,2	42,1	13,9	-2,6
у тому числі сільськогосподарської продукції, %	8,1	8,2	6,9	9,1	42,1	14,0	-2,6

*Джерело: дані Головного управління статистики Тернопільської області.

Також слід зауважити, що поряд із визначенням правильного варіанта розподілу виробничих ресурсів важливим елементом підприємницької діяльності сільськогосподарських підприємств є визначення інструментів реалізації їх цінової стратегії. На ринку сільськогосподарської продукції функціонує значна кількість посередників, які диктують свої умови при закупівлі сільськогосподарської продукції у підприємств. Як наслідок, закупівельні ціни значно нижчі, ніж фактичні.

Винятково важливу роль у підвищенні ефективності організаційно-економічного механізму забезпечення розвитку АПК мають кредитування та інші банківські послуги, страхування ризиків, ринки боргових зобов'язань та застав, посередницькі послуги при інвестуванні та розвиток ринку цінних паперів. Низький рівень розвитку кредитування зумовлений відсутністю іпотечного кредитування, механізмів формування заставної бази та інших видів гарантій. Така важлива складова організаційно-економічного механізму як страхування, недостатньо ефективно розвивається через відсутність стандартизації страхових процедур, механізмів організації взаємного страхування, тощо.

Ефективне функціонування агропромислового виробництва тісно пов'язане з успішним розвитком і наявністю біржової діяльності. Лише комплексна інтенсифікація розвитку агропромислового виробництва, поряд зі становленням конкурентоспроможного біржового ринку сільськогосподарської продукції, забезпечить стабілізацію аграрного сектору економіки країни.

В економічному механізмі сільськогосподарських підприємств слід вирізняти дві економічні підсистеми: зовнішню та внутрішню. Зовнішнє економічне середовище формується й функціонує між державними структурами та сільськогосподарськими підприємствами (цінова політика й еквівалентність товарообміну, податкова система, фінансово-кредитний механізм, система страхування) та впливає на аграрний сектор економіки в цілому і на кожне сільськогосподарське підприємство як на самостійну його складову. У свою чергу, внутрішнє економічне середовище включає організаційно-правову форму підприємства, бізнес-планування, орендні відносини, госпрозрахунок. Тобто, економічний механізм варто розглядати з позицій так званих сфер регулювання, а саме: зовнішнього та внутрішнього середовища (рис. 2).

Дія цього механізму в повному обсязі має забезпечити організаційну спрямованість та взаємну узгодженість всіх структурних блоків і ланок. У результаті має підвищитися рівень забезпечення сільськогосподарських підприємств ресурсами та ефективність їх використання, має відбутися впровадження й освоєння сучасних технологій виробництва сільськогосподарської продукції, що призведе до вдосконалення сільськогосподарського виробництва та підвищення його ефективності.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Оптимізація економічних інтересів учасників відтворювального процесу виступає одним із основних факторів формування економічного механізму підвищення ефективності сільськогосподарських підприємств.

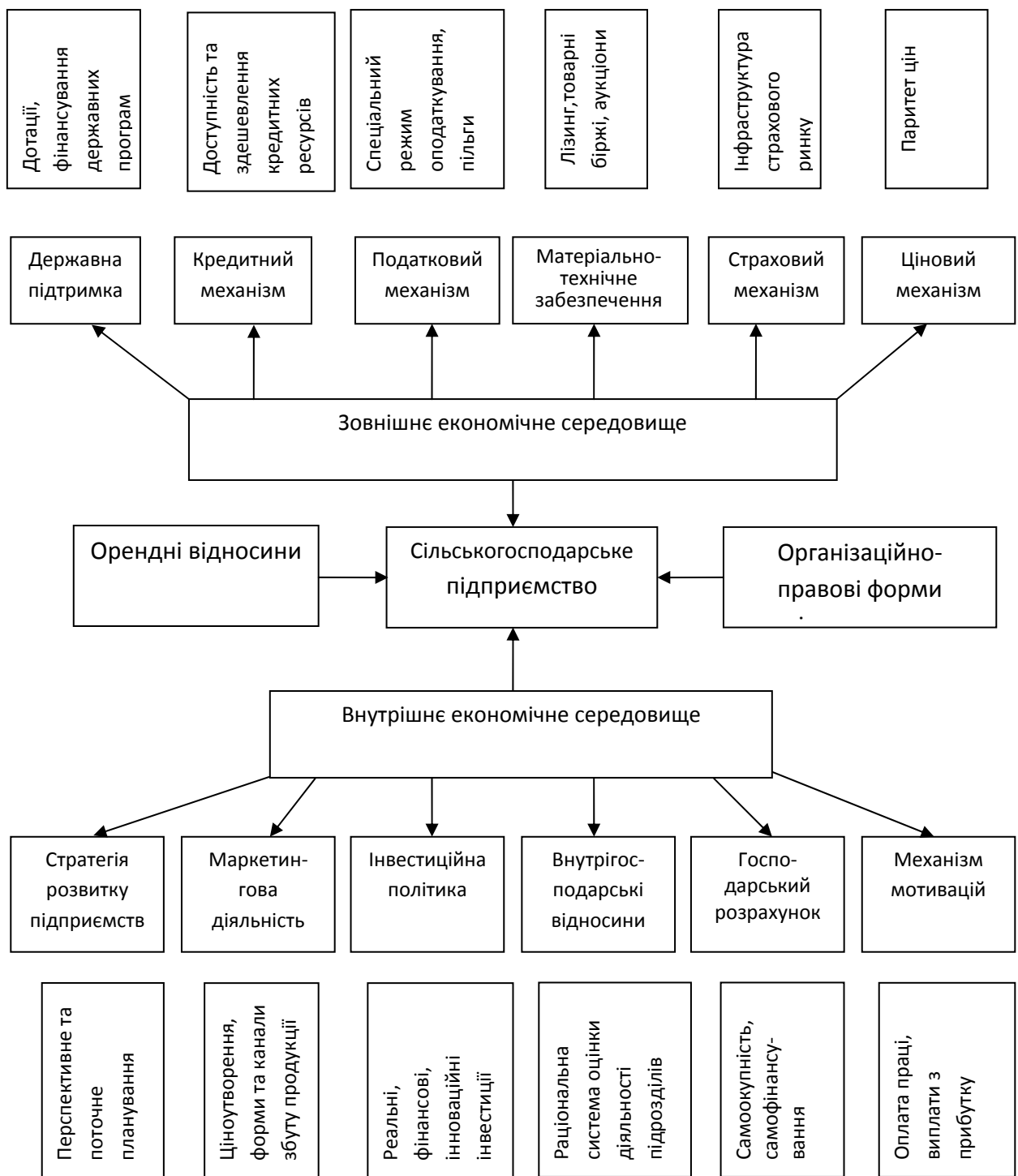

Рис. 2. Економічний механізм забезпечення ефективності сільськогосподарських підприємств

Концепція загального підходу до розуміння економічного механізму являє собою сукупність економічних важелів, стимулів і заходів, спрямованих на забезпечення динамічного та сталого розвитку сільськогосподарських підприємств, на збільшення виробництва й забезпечення населення повноцінним продовольством, яка ґрунтується на основі використання економічних законів і категорій. Формування економічного механізму підвищення ефективності сільськогосподарських підприємств

має здійснюватися на основі всебічного врахування стратегічних цілей розвитку агропромислового виробництва в цілому та повинно базуватися на поєднанні чинників мікро- і макроекономічного середовища, з урахуванням елементів державного регулювання.

Раціональне використання ресурсів, максимальне одержання доходів та висока конкурентоспроможність можуть бути досягнені лише в умовах інноваційно-інвестиційного розвитку підприємств.

Список літератури

1. Андрійчук В. Г. Ефективність діяльності аграрних підприємств: теорія, методика, аналіз / В. Г. Андрійчук – К. : КНЕУ, 2006. – 292 с.
2. Аграрна реформа і організаційно-економічні трансформації у сільському господарстві : доповідь на 12-х річних зборах Всеукраїнського конгресу вчених економістів- аграрників 25–26 лютого 2010 року / В. Я. Месель-Веселяк – К. : Інститут аграрної економіки, 2010. – 57 с.
3. Березівський П. С. Впровадження внутрішньогосподарських організаційно-економічних механізмів забезпечення прибутковості сільськогосподарських підприємств / П. С. Березівський // Економіка АПК. – 2008. – № 10. – С. 52–54.
4. Munroe, D. 2001. "Economic Efficiency in Polish Peasant Farming: An International Perspective," *Regional Studies*, Taylor and Francis Journals, vol. 35(5). – P. 461–471.
5. Худавердієва В. А. Організаційно-економічний механізм підвищення ефективності сільськогосподарських підприємств / В. А. Худавердієва // Економіка АПК. – 2009. – № 11. – С. 23–25.

Исследования направления повышения эффективности аграрного сектора в качестве необходимого инструмента аграрной политики в рыночных условиях.

Наиболее влиятельным фактором, способствующим низкой эффективности производства, является несовершенство организационно-экономических основ хозяйствования, которые к этому времени не создали условий для интенсивного и высокоприбыльного развития сельскохозяйственных предприятий. Воспроизводственные процессы в аграрном секторе экономики зависят от аграрной политики, которая, с одной стороны, формировала бы благоприятное рыночное поле для предпринимательской деятельности, с другой – обеспечивала финансовую поддержку, с которой сами товаропроизводители справиться не в состоянии.

Организационно-экономические факторы, производственная деятельность, эффективность, экономический механизм.

The article investigates ways of increasing the efficiency of the agricultural sector as a necessary instrument of agrarian policy under market conditions.

Most influential factor, causing low efficiency, is imperfect organizational and economic principles of management, which don't create conditions for intensive and highly profitable development of agricultural enterprises. Reproduction processes of agricultural sector depend on agricultural policy, which on the one hand would form favorable market environment for entrepreneurship and on the other hand, provide financial support which most producers are not able to cope with.

Organizational and economic factors, industrial activity, efficiency, economic mechanism.